

Joseph Epstein

KUPERMAN KATARZISRA VÁR

Tárnok Attila fordítása

Miközben autóval a belvárosba tartott az adópapírjaival Schapiróhoz, aki csaknem negyven éve intézte a könyvelését, és hosszasan várakozott a piros lámpánál a Thorndale Street és a Sheridan Road kereszteződésében, Milton Kuperman agyában az a riasztó gondolat öltött testet, hogy halála, amely nem lehet már olyan messze, senkinek nem okoz majd szomorúságot. Özvegyember, augusztusban lenne nyolcvanéves. Egyetlen gyermeke, Rivian nevű lánya Los Angelesben él, évente egyszer látogatja meg, és ha a dolgok mélyére nézünk, az is csupán udvariassági látogatás: benéz, hogy a tiszteletét tegye.

Kupermannek nem volt unokája. Rivian egy sikeres ügyvédhez ment feleségül, és mivel nem született gyerekük, évekkel ezelőtt örökbe fogadtak egy chilei fiút, Ericet – Eric Cohent –, ő azonban, mint Rivian mondta, „nem vált be”. A gyerek kora kamaszkorától kezdve egészen a mai napig – már majdnem harminc – drogfüggő: szanatóriumok, klinikák, kórházak, intézetek egész sorát járta végig.

A veje, Richard Cohen, Kupermannél sikeresebb üzletember lett, így az örökség, amit Kuperman a lányára hagyhat – nagyjából hárommillió dollár – nem sokat változtat majd a házaspár életén, valószínűleg alig éri meg a bosszúságot, amit az örökösödési adó jelent. Zavarodott pillanataiban Kuperman arra gondolt, hogy mindenét az örökbe fogadott fiúra hagyja, akit egyébként alig ismert, szívja el, löjje be magának, vagy szippantsa be, tudja a jó ég. Legalább valaki örömét leli élete munkájának gyümölcsében.

Kuperman élete jó részét aukciókon töltötte. Itt elemében volt, ahogy a veje fogalmazott. Csődbe ment vállalkozások raktárkészleteit vásárolta fel és adta tovább egyéb árukkal, amelyeket az aukciókon szedett össze. Sikerét egyrészt likviditásának köszönhette, de nagyjából pusztán ráértett, hogy mi fog mozogni.

– A beszerzéssel lehet pénzt keresni, nem az értékesítéssel – szokta mondani Stuart Siegelnek, az unokaöccsének, sógornője fiának, aki vele dolgozott. – A beszerzésre ügyelj, minden más magától elrendeződik!

Legyen az díszpárna, bizsu, divatjamúlt nyakkendő vagy fotelhuzat, ha Kuperman jó áron szerezte be, és általában jó áron szerezte be, haszonra tett szert.

– Mi a csudának, Milt? – kérdezte tőle Schapiro. – Minek strapárod magad? Több pénzed van, mint amennyit el tudnál költeni. Mért veszel újabb terheket a nyakadba?

– Megszoktam a terheket – válaszolta Kuperman. – Módjával. Az életem része. A verseny ezzel jár.

– Minek versenyezni? Élvezd az életed! Bámud a naplementét, a csillagokat! Azt akarod, hogy a munkából vigyenek a temetőbe?

– Úgyis eltemetnek egyszer, miért ne vállalkozhatnék addig. Aztán mihez kezdenék, ha nyugdíjba megyek? Golfabdákat kergessek a többi marhával? Vagy vénségemre iratkozzak be a belvárosi egyetemre, és tanulmányozzam Peru történetét, vagy gyűjtsek kínai bélyegeket?

– Milton, drága barátom, csak érdekel valami más is az életben, mint a csődeltjárások!

Kuperman tudta, hogy Schapirót a legjobb szándék vezérli. Szerette őt, a kicsi Louie Schapirót, ahogy először megismerte a Humboldt Általános Iskolában, aztán a Roosevelt Gimnáziumban. A legalacsonyabb srác volt az osztályban. Húszéves korában arany fokozatot szerzett az állami könyvtelvizsgán. De Schapirónak fogalma sem lehetett róla, mi szunnyad Kuperman lelkében.

– Persze, Lou, persze. De nem vagyok biztos benne, hogy marad belőlem valami, ha abbahagyom a munkát.

– Hová gondolsz? Olvasol, gondolkodó ember vagy. Hagyd a csudába a munkát, és csak töprengj, a magad tempójában, minden külső nyomás nélkül! Esetleg utazgass! Olyan rosszul hangzik ez?

Kuperman fordíthatott volna a beszélgetés irányán, és megkérdezhetette volna, vajon Schapiro miért nem megy nyugdíjba. De Schapiro fia is részt vett a vállalkozásban, és Lou csak hetente háromszor jött be az irodába, főként azért, hogy vigye az olyan régi ügyfelek könyvelését, mint Kuperman, akik idegenkedtek volna attól, hogy valaki másra bizzák a vállalkozásuk adatait.

Szabadidejében Kuperman valóban olvasott, többnyire tudósok életrajzait. Ha járt volna egyetemre, mérnöknek tanult volna. Annak idején a mérnökök és a feltalálók voltak a kor hősei. Ford, Edison, még Charles Lindbergh is, aki csak néhány dolgot szabadalmaztatott. De ilyen lehetőségek már nem nyíltak manapság. Az öregedésben az a szomorú, Kuperman erre már rég rájött, hogy az ember lehetőségei sorra bezárnak.

Kuperman annyi engedményt tett a nyugállomány irányában, hogy reggel később ment be az irodába, csak tízkor, a korábbi fél kilenc helyett, de továbbra is fél hatkor ébredt. Jóllehet nem hitt a manapság divatos sportörületben – fatalista vagyok, szokta mondani, ha a te számodat hívják, sorra kerülsz, nincs mese –, az üressé vált reggeli órákban sétákat tett a környéken. Rossz idő esetén a McCormick Boulevard üzleti negyedében ögyelgett, a lakásához közel eső Touhy sugárúton, a Kedzie Road és a Winston-torony környékén.

Egy szürke kedd reggelen, amikor már harmadszor ment el a Foot Locker sportcipőbolt előtt, a J. C. Penney mellett találkozott Faye Perelmannel, a szőrmekereskedő feleségével, aki annak idején összejárt kártyázni Miriammal, Kuperman feleségével. Perelmáné egy apró termetű, vörös hajú asszonnyal sétált, be is mutatta Kupermannek: Judith Neeley. Faye Kuperman hogyléte felől érdeklődött, és elmondta, hogy ő is és a férje is jó egészségnek örvend, hála istennek! Judith tavaly vesztette el a férjét, Perelmánék emeletén lakik, kétháznyira Kupermantól a Winston-torony irányában.

– Judy középiskolai tanár volt – mondta Faye. – A New Trierben tanított zenét.

– Nahát – mondta Kuperman, de nemigen figyelt oda.

– Ön bizonyára szereti a zenét, Mr. Kuperman – mondta Mrs. Neeley meggyőző mosollyal.

– Nos, nem annyira, mint kegyed – válaszolt a férfi, de még ez sem fedte a teljes igazságot, hisz Kuperman nem járt hangversenyekre, nem volt lemezjátszója, és az autórádió kizárólag hírműsorokat hallgatott. Halványan derengett neki a kifejezés, hogy CD-lemez, de sohasem látott még olyat. Míg Miriam élt, néha elcipelte férjét egy zenés vígjátékra, és ő, bár engedelmeskedett, értelmetlennek találta, hogy kényelmetlenül üljön a Monroe Street-i Shubert Színházban, mialatt a színpadon fiatal színészek rengeteg energiát pocsékolnak arra, hogy előadják a *Pizsamajátékot* és más efféle zöldsé-

geket. Halványan felrémlt benne egy dallam: „Hét és fél cent nem sokra elég...” *Narrishkeit*, nonszensz.

– Zene nélkül – mondta az asszony – az élet számomra értelmetlen.

– Csakugyan? – kérdezte Kuperman.

– Teljesen – mondta az asszony.

Kuperman az órájára nézett. Faye Perelman megjegyezte, hogy menniük kell. Judith Neeley kezét nyújtott, Kuperman férfi módra kezét rázott vele, és elindult az ellenkező irányba.

A kocsiban, úton az Ashland sugárút és a Belmont Street sarkán levő raktár felé, Kuperman Mrs. Neeleyről töprengett. Nem zsidó név, Neeley. Talán ír, gondolta. Persze Neeley a férje neve. Helyes asszony, a hatvanas évei vége felé járhat. Tetszett neki a modora. Volt benne valami komolyság, amit megnyerőnek talált.

Kuperman már több mint négy éve özvegy volt. A felesége májrákban szenvedett, és még három évet élt, mielőtt a betegség elvitte. Kuperman odaadó férj volt, de az élete sosem csupán a házassága körül forgott. Leginkább a vállalkozásában élte ki magát. Szerette a feleségét, legalábbis így gondolta. De hiányzik most Miriam? Eleinte igen, nagyon hiányzott, de mostanában napok, hetek telnek el úgy, hogy eszébe sem jut. Van egy olyan érzése, hogy ha ő ment volna el előbb, a felesége sem gondolna állandóan rá. Elfeledjük a halottakat, ahogy minket is elfelejtenek az élők a halálunk után. De nem baj, ez a világ rendje.

Több mint egy hét tétovázás után Kuperman úgy döntött, felhívja Judith Neeleyt, bár nem tudta, mi célból. Az ő korában a vér már nem pezseg úgy, mint régen. Nem volt szoknyavadász, és nem érezte magát magányosnak. Napközben az üzletmenetet igazgatta, a raktárban dolgozott Stuarttal, az unokaöccsével, este főzött magának vagy hazahozott valami kínai ételt, elolvasta a *Tribune*-t, megnézte a hírműsorokat a tévében, és általában már tíz előtt lefeküdt. Az egészsége rendben volt, úgy érezte, nincs oka panaszra.

Valamiért Kuperman mégis feltárcsázta Judith Neeley számát.

– Igen – mondta az asszony. – Persze hogy emlékszem. Faye mutatott be minket egymásnak az üzletsoron.

Kuperman úgy érezte magát, mint egy gimnazista. Elbizonytalanodott a hangja, amikor megkérdezte, hogy lenne-e az asszonynak kedve egyszer vele vacsorázni, esetleg moziba menni.

– Nem nagyon járok már moziba – mondta az asszony. – De van vasárnapra két jegyem a De Paul Egyetemen egy kamarazenei hangversenyre. Érdekli?

– Igen – hallotta Kuperman saját magát. – Nagyon érdekel.

Vasárnap Kuperman nem tudta, mit vegyen fel a találkozóra. Azt sem tudta, milyen egy kamarazenei koncert, és Stuart, az unokaöccse sem tudott sokat segíteni, pedig három évet végzett a wisconsini egyetemen. Egy hivatali öltöny és egy szolid nyakkendő mellett döntött. Nem tisztázta magában, miért csinálja ezt az egészet. Legalább, gondolta, nem kell messzire mennie, hogy felvegye az öreglányt.

Útban a koncert helyszíné felé Mrs. Neeley megkérte, hogy szólítsa őt Judynak, és elmondta, hogy a férje, amíg aktív volt, ügyvédként dolgozott, három zsidóval társult. Ír származású volt, de a Sullivan Gimnáziumba járt, ahol a tanulók nagyobbik hányada zsidó volt, és így ő is, ahogy mondani szokta, tiszteletbeli zsidóvá vált. Az évek során több jiddis kifejezést sajátított el, mint a felesége. Az asszony szülei a harmincas években vándoroltak ki Ausztriából, és nem örültek, amikor a lányuk Ned Neeleyhez ment feleségül. Az anyja azzal ijesztgette, hogy majd egy napon a férje mérgében a fejéhez

vágja, hogy zsidó, de tévedett, soha nem történt ilyesmi. A férjét egyáltalán nem érdekelte a zene. Számára a zenei képzés befejeződött a „Zabra kanca, zebra kence” kezdetű dallal, de nem bánta, ha a felesége a Szimfonikusok hangversenyeire vagy az operába jár a hölgybarátaival. Éves bérlete volt mindkét színházba.

Kuperman nem sokat mesélt a feleségéről. Miriam könyvelő volt az egyik cégnél, akikkel Kupermannek üzleti ügye támadt. Alapos, jó modorú, csinos asszony volt, öt évvel fiatalabb a férjénél. Az esküvő után felhagyott a munkával, a lányukat nevelte, főzött, vezette a háztartást, kártyázott és jótékonyági ügyekkel foglalkozott: a zsidó vakok *Hadassah* nevű otthonának és az Eddie Weitzmanról, egy barátjáról elnevezett rákalapítványnak az ügyeivel. Kupermant békén hagyta. Soha nem piszkálta, ha később kellett dolgoznia, vagy amikor be kellett mennie a raktárba a hétvégén is. Kuperman soha nem csalta meg a feleségét, és föl sem merült benne a gondolat, hogy a felesége megcsalhatja őt. Halála előtt az asszony megköszönte férjének, hogy jó életet biztosított a számára. Volt-e valami kimondatlan vágya? Nem akart volna más életmódot? Az asszony életében Kuperman elmulasztotta feltenni ezeket a kérdéseket.

A Belden és Halsted Street sarkán állította le a Cadillacet. A koncertterem egyben kápolnaként is szolgált. Nem volt feszület, de az ülések templomi padokból álltak, a háttámlánál vörös párnákkal. Ezen a hűvös délutánon sugárzó fény ömlött be a szélső magas ablakokon át. A közönség soraiban Kuperman hetvenkilenc évesen kifejezetten fiatalnak érezte magát. Sokan csontitkulásosak, sokan járókerettel, a legtöbb asszony ősz hajú, néhányuk kövér, a férfiak többsége kopasz, hajlott hátú, elgyötört. Kuperman nehezen tudta elképzelni, hogy ezek az emberek valamikor, akár fiatal korukban, kívánatosak lettek volna. Túl volt öltözve. Rajta kívül csak egy kilencven körüli totyogó férfi viselt nyakkendőt.

Kuperman leült, beletekintett a programba, amit az ajtóban nyomtak a kezébe, és így tudta meg, hogy a Vermeer vonósnégyest fogják hallani. Amikor Judith útban idefelé a nevet említette, a férfi azt hitte, *Veh es Mir* vonósnégyesről beszél. Mozart-, Hindemith- és Schubert-műveket fognak játszani. Kuperman hallott Mozartról és Schubertről, de erről a Hindemith nevű pasasról még soha.

Négy különbözőképpen furcsa ember lépett a színpadra. Kuperman gyerekkorában a klasszikus zenészeket „loboncnak” csúfolták, de ezek a muzikusok mind meglehetősen jól ápoltak voltak, legalábbis, ami a hajukat illeti. Kuperman figyelmét a baloldalt elöl ülő hegedűs kötötte le. A program szerint Shmuel Ashkenasi volt az illető. Testes, göndör hajú, pirosposzsgás arcú, a hegedűvel a tokája alatt: ennél zsidósabb már nem is lehetne, gondolta Kuperman. Felmerült az emlékei közt, hogy az ő idejében a chicagói iskolákban huszonöt centért lehetett zenét tanulni, és a hangszereket bérelték a növendékek. Némi indíttatást érzett, hogy kipróbálja a trombitát, de az anyja ragaszkodott a hegedűhöz. Már nyolcéves korában sem tudta elképzelni, hogy egy hegedűvel megy át az Albany parkon. Ashkenazit figyelve most úgy érezte, a hegedű kimondottan zsidó hangszer.

A Mozart-darab alatt Kuperman körül a közönség néhány tagja elaludt. A sorokat pásztázva Kuperman jó megjelenésű asszonyt vagy erős férfit keresett, de hiába. Miért jött el ennyi ember, tűnődött, egy ilyen szép derűs vasárnap délután, nem sajnálva a pénzt és a fáradságot? Mi vonzotta őket ide? Esetleg a zene valamiféle vigaszt nyújt számukra, amit az életük más területén hiányolnak?

A második szám, Hindemith, Kuperman számára pusztán zörej volt. Fészkelődött a helyén, mialatt a négy zenész a színpadon fűrészelt. Schubert a szünet után már jobban tetszett. A dallamívek közben a figyelme elkalandozott, de kellemes irányba. A katonai

osztaga jutott eszébe, ahogy bevonulnak Párizsba a háború vége felé. Fialat volt, nem tervezett, előtte állt az élet. A Schubert-darabnak sokkal gyorsabban vége lett, mint a másik kettőnek, bár az órájára nézve Kuperman észlelte, hogy hosszabb volt.

A hangverseny folyamán a férfi néhányszor oldalt pillantott Mrs. Neeleyre. Az asszony arca profilból értelmet és elmélkedő örömet sugárzott. Egészen szépnek látszott, ahogy a zenére összpontosított. Kuperman érezte, hogy az asszony olyan részleteket is hall, amelyeket ő nem érzékel. Milyen részletek lehetnek ezek, morfondírozott. Akárhogy is, az asszonyt nyilvánvalóan elvarázsolták ezek az egyéb hangok, lényeggel telítődtek, amely lényeg a férfi számára megfoghatatlan maradt, bár úgy érezte, szeretné, ha őt is megérintené.

A koncert után Kuperman megkérdezte Mrs. Neeleyt, volna-e kedve együtt vacsorázni vele. Az asszony sajnálattal visszautasította, mert elígérkezett a lányáékhoz Highland Parkba. Talán egyszer máskor. Mielőtt az asszony kiszállt a kocsiból, Kuperman felvevte, hogy elmehetnének még egy hangversenyre, ezúttal ő fizetne, hogy viszonzhasa ezt a délutánt. A nő azt mondta, keres valami érdekeset a szimfonikusokkal, és majd jelentkezik.

Egy szombat esti előadást javasolt később, egy bizonyos Alfred Brendel Beethoven-szonátákat játszott. Kuperman megnézte a „szonáta” szó jelentését a szótárban, nem sokra ment vele. Vett egy zenei alapfogalmakat tartalmazó kis kék könyvet, de hamarosan belátta, hogy a zeneértés nem elsajátítható, legalábbis nem az ő korában. Mindössze arra vágyott, hogy ne tegye magát nevetségessé azzal, hogy valami nagy butaságot mond.

A szimfonikusok koncerttermének közönsége több fiatalból állt, mint az egyetemé. Sok öreg „enzsé”-ből is, ahogy Kuperman magában utalt a saját fajtájára: a német származású zsidókra. A közönség itt jobban öltözött, de egyáltalán nem csillogott. Vajon a zenei kultúra teszi a követőit kissé kopottassá, tűnődött Kuperman. Ez a világ, amelybe Judith Neeley Kupermant, akit nem érdekelt a misztika, bevezeti, misztikusnak látszott.

A legnagyobb misztérium persze a zene volt. Alfred Brendel, a műsorfűzet tanúsága szerint, Ausztriából érkezett. Egyenesen ült a zongoránál, és játéka mérhetetlen komolyságot tükrözött. Kuperman zsidónak vélte a zenészt. A zongorából előtörő dallamok ismerősnek hatottak, legalábbis egyes részletei. Kuperman időnként lopva Judith Neeleyre pillantott. Az asszony kisimult arcán Brendel komolysága tükröződött. Kupermant nem untatta a zene, egyáltalán nem, de ha megkérdezték volna, mit hallott, nem tudta volna megmondani, egy hangot sem tudott volna eldúdolni belőle. Judith Neeley elragadtatott hangulatban figyelt. A műsorfűzet az egyik szonáta „felfoghatatlan fenységét” említette. Kuperman ebből csak a felfoghatatlant észlelte.

Judith Neeley a későbbiekben többször is elhívta Kupermant hangversenyekre, kétszer az Operába is, a férfi mégsem volt képes Judithnak szólítani őt vagy akár csak eként gondolni rá. Az opera a férfit még kevésbe hozta lázba. Tagbaszakadt férfiak örülten szerelmesek jelentősen túlsúlyos nőkbe, akiknek a reakciója, ha leszúrják őket, általában annyi, hogy még hangosabban énekelnek – ez az egész Kuperman fejében nem állt össze. A közönséget fürkésztve arra a megállapításra jutott, hogy az opera általában olyan homoszexuális férfiaknak és nőknek szól, akiknek az álmai és vágyai nem fognak valóra válni. Természetesen Judithnak ezt nem említette.

De a zene élménye megragadta. A kamarakoncertek közelebb álltak a szívéhez, mint a szimfonikusok. A szimfonikus hangzásban túl sok hangszer szerepelt, a hangjuk Kuperman fülében egybemosódott, a kamarazenében azonban, ahol csupán néhány hangszer szólalt meg, el tudta különíteni, hogy melyik hang melyik hangszertől szár-

mazik. Egyfajta rendezettségét érzékelt ilyen esetekben, bár nem tudta volna megmondani, mit érez egész pontosan. Otthon a konyhai rádióját átállította a WFMT-re, a helyi klasszikus zenei adóra, ennek hangjai mellett fogyasztotta el a reggelijét. De ha olyat hallott, amiről úgy gondolta, hogy már ismeri, soha nem tudott rájönni, hogy mi is az. Egyéb tökéletlenségei mellett, úgy látszik, zenei emlékezőtehetsége sincs. Az egész átkozott ügy reménytelennek látszott.

Kuperman érezte, hogy sok darab lényege abban áll, hogy várakozást kelt a hallgatóban, amit aztán előre megjósolhatatlan módon teljesít be. Néha minden figyelmét a koncertre fordította, néha azonban, bárhogy igyekezett is, nem sikerült a gondolatait a zenére és az előadóteremre korlátoznia. Egyszer egy Händel-oratórium alatt az Oak Park-i templomban csak arra tudott gondolni, hogy aznap délután vett százezer divatjamúlt nyakkendő, nyolc centért darabját. Vajon sikerül-e értékesítenie őket? De nyolc centet adott csak darabjáért, nem fűrődhet be velük. Ám mégis: mit kezd százezer darabbal?

Azt is megfigyelte, hogy másképp érzékeli az idő múlását zenével, mint anélkül. Bizonyos zenék hallgatása közben az idő sokkal gyorsabban eltelik, míg más darabok, úgy tűnt, fájdalmasan lelassítják az idő folyását: egy óra néha hosszabbnak érződik, mint egy adóév. Mi okozhatja mindezt? Megint egy rejtély, aminek nem tud a mélyére hatolni.

A zene mélyebb értelmét sem sikerült felfognia. Hol fizetődik ki ez az egész? Mi a zene végső értelme egyáltalán, tűnődött. Hordoz valamilyen jelentést, amely elkerüli az ő figyelmét? Egy orosz szerzők, Csajkovszkij, Muszorgszkij, Prokofjev darabjaiból összeállított est után hazafelé az autóban fel is tette a kérdést Judithnak.

– Ne töprengj túl sokat ezen, Milton – mondta az asszony. – A zene az érzelmekre hat. Ha akarod, megpróbálhatod gondolatokba önteni a nagyobb zeneszerzők üzenetét, gondolom, a jobb kritikusok ezt teszik, bár nem sokaknak sikerül. Én már rég felhagytam ezzel. Azért szeretem a zenét, mert kibont önmagamból, és valami más közegebe helyez, amit nem tudnék meghatározni. Megelégszem azzal, hogy olyan figyelmesen hallgatom, amennyire csak lehet, és igyekszem közelebb engedni magamhoz a hangokat, ha érted, miről beszélek.

Ami azt illeti, Kuperman nem értette Judithot, fogalma sem volt, miről beszél. De úgy döntött, nem erőlteti a dolgot, nehogy olyan ostobának látsszon, amilyenek érezte magát.

Nagyjából négy hónapja jártak már közösen koncertekre. Ezalatt a férfi tempója, talán mondhatjuk így, *adagio* előadásmódot követett. Nem hívta az asszonyt minden nap. Néha szeretett volna, de elvetette, nehogy Judith tolakodónak érezze az érdeklődését. Szexről szó sem volt, pedig Kuperman, noha nem volt már legény, nem bánta volna.

Judith meghívta őt szederre ahhoz a lányához, aki Glencoe-ban lakott. Ott volt Judith másik lánya és a fia is, családostul, összesen hét unoka. Kuperman úgy érezte magát, mint egy árubemutatón: a család látni szeretné, hogy érdemes-e az anyjuk, nagyanyjuk társaságára. Úgy vélte, nem felelt meg az elvárásainak. Semmi olyasmiről nem beszélgettek, amihez hozzá tudott volna szólni. Szó esett színdarabokról, könyvekről, egyetemekről, mert az egyik unoka, egy fogszabályozós és bőrbeteg gyerek, Dylan Swartz, ősztől egyetemre fog járni. Kuperman is járhatott volna egyetemre, miután leszerelt '45-ben, mint háborús veterán, de inkább a pénzkeresetet választotta. Judith családja körében úgy döntött, keveset szól hozzá a társalgáshoz, inkább töpreng magában, és remélte, hogy szótlanágában az idős emberek bölcs megfontoltsága ismerhető fel. Bár lehet, hogy inkább *schlepper*nek tartják.

Egy májusi estén az asszony az evanstoni, Szent Pálról elnevezett anglikán templomban vitte el, valami Máté-passió volt műsoron. Ez idő tájt Kuperman már jó néhány darabot ismert a zeneszerzőtől, Johann Sebastian Bachtól, némelyiket kedvelte, az élénk Brandenburgi versenyeket például, amelyeket már többször hallott, míg más darabjait nehézkes robotolásnak tartotta. Nem tudta, ezúttal mire számíton.

Hogy Judith arcán könnycseppek gördülnek majd alá, arra nem számított. A dübörgő kórus alatt Kuperman megfogta Judith kezét. Az asszony nem vonta el a magáét. Kuperman még gondolatban sem tudta értelmezni az asszony arckifejezését, csak az a régimódi szó jutott eszébe, hogy átszellemült. Az asszony nem volt jelen. A zene valahova máshova helyezte őt szellemileg. Az arca, miközben a könnyek végigcsorogtak rajta, úgy tündökölt, hogy Kuperman még így is, közel a hetvenhez, gyönyörűbbnek látta, mint bármely nőt életében.

Azon az estén, a koncert után Judith felhívta magához Kupermant egy teára. Miután a férfi letelepedett az üveglapú kávézóasztal mellett a nappaliban, az asszony két csésze teát hozott be egy tál egyszerű édes süteménnyel.

– Valamit el kell mondanom neked, Milton – mondta, miután leült a másik székbe, és cukrot kevert a teájába. – Négy éve mellrákom volt, és most visszatért. Áttétek vannak a csontjaimban. A gerincemet is megtámadta.

Kuperman nem tudott az asszony betegségéről. Nem volt szokásuk egymással orvosi problémákat vagy egyéb intim részleteket megosztani. Nem tudta, mit válaszoljon.

– Sajnálom – mondta olyan hangszílyal, mintha a visszatérő betegségről ő tehetne.

– Úgy döntöttem, nem teszem ki magam újra a kemoterápiás kezelésnek. Négy éve majd' belepusztultam. Talán tudod, talán nem, a legszörnyűbb dolog a rákban, hogy reménykedsz: mindig van egy kis reménysugár, amibe a beteg kapaszkodik, és elvesztegeti az utolsó napjait ezen a világon. Ezúttal nem akarok ebbe a reménybe kapaszkodni. Az orvosok azt mondják, három-négy hónapom van még.

– Tehetek esetleg valamit? – kérdezte Kuperman. – Nem akarsz valahova elutazni? Európába? Felkeresni emlékműveket, híres hangversenytermeket? Mondd meg, bárhova elviszlek.

– Nem – mondta az asszony. – A családom mellett akarok maradni. Sok zenét szeretnék hallgatni, és szeretném, ha te is közel lennél hozzám.

Kupermant megrázta és meghatotta ez az utolsó kívánság. Nem gondolta, hogy többet jelent az asszonynak, mint sofőr és kísérő a koncerteken.

– Ha így szeretnéd, akkor én is így akarom – mondta. – Úgy értem, az utóbbit.

– Van benned valami szilárdság, ami biztonságot nyújt nekem – mondta az asszony.

– Mindent megteszek – válaszolta Kuperman. – Bármit, amit csak kérsz.

– Maradj mellettem – mondta az asszony.

Kuperman nem költözött be Judithhoz, de a reggelit és a vacsorát vele fogyasztotta el. Átvitt egy fürdőköpenyt, pizsamát, fogkefét, borotvát, és néha ott aludt, az asszonyt átölelve. A hálósobai CD-lejátszón leforgatott lemezre aludtak el. Egy francia zongorista, Marçelle Meyer Schubert Impromptuit játszott. A férfi továbbra is mindennap dolgozott, felvásárolta csődbe ment cégek készleteit, aukciókra járt. A nyolccentes nyakkendőkön is túladdott tekintélyes haszonnal.

Szerencsére Chicagóban elég pezsgó a zenei élet, majdnem minden estére találtak értékes hangversenyt. Épp csak elkezdődött a Ravinia nyári fesztivál. Kuperman adományként befizetett ötezer dollárt, hogy jó helyet kapjanak, ha Judith valamelyik koncertjükre kíváncsi.

A Sheridan Roadon autóztak kifelé a városból, néha megálltak Hubbard Woodsban egy kínai étteremnél, máskor Judith készített valamit, amit a pázsiton üldögélve költöttek el. Az után az este után, amikor az asszony a betegség kiújulását közölte a férfival, egyikük sem ejtette ki a „rák” szót.

Az apró Martin Színházba jártak, és végtelen számú Bach-, Mozart-, Beethoven- és Brahms-darabot hallgattak végig, valamint számos további francia zeneszerzőt, akiknek a nevéen Kuperman sohasem igazodott el. Judith fokozott figyelemmel hallgatta a zenét, Kupermant ez csodálattal töltötte el. Hozzászoktak, hogy a Ravinia-koncerteken egymás kezét fogják. Kuperman igyekezett megfogadni Judith tanácsát, és hagyta, hogy a zene elérjen hozzá. Erősebben koncentrált, kevésbé terelődött el a figyelve, mint korábban. Felismert bizonyos mintákat, megérezte, ha egy-egy téma visszatért, és kifinomultnak vélt fordulatokra lett figyelmes. De a misztérium megfejtéséig nem jutott el; a katarzis, a zene mélyebb értelme elkerülte.

Augusztus elején Judith már alig evett. Lefogyott, alig maradt ereje. Estéknként többnyire otthon maradtak, a nappaliban ültek a kanapén, és lemezeket hallgattak kéz a kézben. Kuperman készítette és szolgálta fel a teát, az asszony jó, ha egyetlen harapás süteményt elfogadott. Micsoda piszkos szerencsejáték az élet, töprengett Kuperman. Ki milyen lapot húz. Szánalmasan sekélyes bölcsesség nyolcvan év után, de csak ennyi telt tőle.

Angela, az éjjel-nappal jelen levő ápolónők egyike telefonált Judith halálhírével. Derűs kedd délelőtt volt, Kuperman dolgozott. A gyerekek ott voltak az asszony ágyánál. Kupermanre semmi feladat nem hárult. A napi munkát este a szokásos időben, fél hatkor fejezte be.

– A zsidók gyorsan temetkeznek – emlékezett apja kijelentésére. – Nem nyújtják el.

Judith gyászszertartására a Church Street és a Skokie Boulevard sarkán álló Piser-templomban került sor. Judith veje, Richard Blumberg hívta fel Kupermant, hogy tájékoztassa, és megkérdezte, akar-e a család egyes tagjaihoz hasonlóan Kuperman is szólni néhány szót a szertartás keretében. Kuperman megköszönte a figyelmességet, és azt mondta, szeretne élni a lehetőséggel.

A templom zsúfolásig megtelt, lehetek úgy háromszázan, eljöttek néhányan Judith régi tanítványai közül is. Kuperman örült, hogy leírta azt a keveset, amit mondani szeretne. Megszólaltak Judith lányai, az unokák közül hárman, és egy volt tanítvány is, aki azóta közeli barátja lett. Főként arról beszéltek, milyen jó anya és barát volt Judith. A tanítvány, aki azóta maga is zenét tanít a Roosevelt Egyetemen, arra emlékezett, mennyire személyes inspirációt adott neki Judith Neeley mint tanár a középiskolában. A rabbi előtt Kuperman volt az utolsó megemlékező.

Lámpalázasan közelített a pulpitushoz. Sötétszürke zakója zsebéből elővette a két kis kartonlapot, amelyre a mondanivalóját felírta.

– Milton Kupermannek hívnak – kezdte olvasni. – Abban a szerencsében volt részem, nevezük inkább megtiszteltetésnek, hogy Judith Neeley barátja lehettem élete utolsó évében. Kifinomult ízlésű, művelt és igazán bátor asszony volt.

Kuperman érezte, hogy a szeme elhomályosul, néhány pillanatra a torkán akad a szó, majd hallotta magát, amint olyasmit mond, amit nem is tervezett.

– Hétfőn fel fogom keresni a Steans Intézetet Raviniában, és egymillió dollár összegű adománnyal kezdeményezni fogom, hogy hozzanak létre egy Judith Neeley-ösztöndíjat a fiatal zenészek képzésének támogatására. Teszem ezt abban a reményben, hogy Judith és az ő rajongása a zenéért nem merül feledésbe.

Ahogy elhagyta a pulpitust, Kuperman érezte, hogy a füle hegyéig elpirul. Hangfoszlányokat hallott maga körül, de egy szót sem értett belőlük. Helyet foglalt. A képzeletében egy fuvola szólama gyönyörűen beleúszott a hárfa dallamába. Vajon Mozart, tünődött? Igen, egész biztosan Mozart. A fuvola-hárfa kettősverseny hosszú részleteit sikerült felidéznie. A zene olyan örömmel töltötte el, amelyet soha azelőtt nem érzett. Jóllehet Kuperman talán nem volt vele teljesen tisztában, de elérte a katarzis állapotát.

BRUNO BETTELHEIM ÉS PHILIP ROTH

Philip Roth 1969-ben jelentette meg *A PORTNOY-KÓR* című regényét. Az azóta világhírű amerikai író legsikeresebb könyvében „*kasztráló anyja*”-ról alkotott képzetéről ad számot, akit szélsőséges *jiddise máménak* állít be, és ebből vezeti le vesződségeit: onanista kényszereit és fetiszista elhajlásait, valamint hogy csak nem zsidó lányokkal képes szexuális viszonyt létesíteni. Alex Portnoy egy ortodox (voltaképpen inkább csupán ragaszkodó) zsidó családba születik a New York közeli Newarkban, a regény végére pedig eljut Izraelbe, ahol hasztalan próbál nemi kapcsolatba kerülni egy kibuc lakójával – hisz erekció helyett csak agresszióra lesz képes vele –, végül a könyv fináléjában bírósági tárgyalást képzel el magának, amelyen – kimondatlanul – kasztrálják...

Roth hat fejezetre osztotta a regényt, amelyben szerkezete szerint a terapeutájának, a jól kikövetkeztethetően német anyanyelvű O. Spielvogelnek meséli el az életeseeményeit. Bruno Bettelheim neves és ez idő tájt már igen népszerű amerikai pszichoanalitikus erre reflektált még ugyanennek az évnek a nyarán a *Midstream* című zsidó folyóiratban publikált szatirikus tanulmányával, amelyben Spielvogel doktor bőrébe bújva elemzi Portnoy panasza- it. „*Analitikusi jegyzetei*” során lebontja a Roth által fölépített önigazoló kulturális képződményt, és rámutat, hogy szó sincs kasztráló anyáról; jobbára e képzet is a pá-

ciens exhibicionizmusát, valamint – mint a végén megjegyzi – az irodalmi formát szolgálja. Portnoy tévedését abban látja, hogy végtelenül szorongó anyját fölruházza a családján uralkodó zsidó anya sztereotípiájával, s „tapasztalatait” már e szűrön keresztül nyeri. Tehát amit Portnoy újszerűnek vél, valójában az emberi faj (s a férfinem) egyik legrégebb és leggyakoribb önigazolásának csúcsra fejlesztése.

Bettelheim harminc évvel Philip Roth előtt, 1903-ban született Bécsben. A bécsi egyetemen filozófiából szerzett diplomát, és a harmincas években Richard Sterba analízisébe járt. 1938-ban sok más osztrák zsidóval együtt Dachauba internálták, ám a náci rezsim korai fázisának köszönhetően a következő évben, Hitler születésnapján amnesztiát kapott. Ekkor menekült az Amerikai Egyesült Államokba, ahol már pszichoanalitikusként, gyermekpszichológusként és a Chicagói Egyetem professzoraként tevékenykedett. A *VÉGSŐ HATÁR* címmel könyvet írt a koncentrációs táborban lejátszódó lelki folyamatokról; további két legismertebb, magyarul is megjelent könyve *A MESE BŰVÖLETE ÉS A BONTAKOZÓ GYERMEKI LÉLEK*, amelyben a freudista terminológia segítségével elemzi a népmeséket, valamint a gyereknevelésről szóló *AZ ELÉG JÓ SZÜLŐ*. Az intézményes pszichológia köreiben szokásba jött dilettantizmussal vádolni, az 1990-es években Richard Pollack újságíró